

Naslov članka/Article:

RIMSKO OBDOBJE NA SLOVENSKEM: NOVEJŠA ARHEOLOŠKA ODKRITJA

ROMAN PERIOD IN SLOVENIAN LANDS:
RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES

Avtor/Author:

Dr. Bernarda Županek

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Zgodovina v šoli št. 2/2021, letnik 29

ISSN 1318-1416

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2021

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/zgodovina-v-soli/>

Dr. Bernarda Županek,
Muzej in galerije mesta Ljubljana

RIMSKO OBDOBJE NA SLOVENSKEM: NOVEJŠA ARHEOLOŠKA ODKRITJA

Bernarda Županek, PhD,
Museum and Galleries of Ljubljana

ROMAN PERIOD IN SLOVENIAN LANDS: RECENT ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES

IZVLEČEK

V prispevku predstavljamo nekatera pomembnejša arheološka odkritja v zadnjih letih. Po prostoru današnje Slovenije se pomikamo od zahoda proti vzhodu in predstavljamo raznolike oblike poselitve in izkoriščanja naravnih danosti v rimskem času. Poleg novih spoznanj, ki so jih prinesla nedavna odkritja, želimo pokazati, da sodobna slovenska arheologija zna in zmore izpeljati zelo različen in zahteven obseg raziskav. Na koncu navajamo preliminarno literaturo, iz katere smo črpali podatke, saj večina najdišč še ni objavljena, dodajamo pa tudi nekaj starejših člankov.

Ključne besede: arheologija, Slovenija, rimski čas, oblike poselitve

ABSTRACT

The article presents some of the most important archaeological discoveries in recent years. It moves across the area of present-day Slovenia from west to east, presenting the diverse forms of settlement and of the exploitation of natural resources in Roman times. In addition to new findings based on recent discoveries, the article aims to demonstrate that Slovenian archaeology can and is able to conduct highly diverse and demanding research. Finally, it cites the preliminary literature from which the data were drawn, because most sites have not been published yet. A few older articles have also been added.

Keywords: archaeology, Slovenia, Roman times, forms of settlement

UVOD

V nadaljevanju predstavljamo nekaj pomembnejših arheoloških odkritij ostalin iz rimskega obdobja v zadnjih letih. Po prostoru današnje Slovenije se pomikamo od zahoda proti vzhodu in predstavljamo raziskave, ki so odkrile raznolike oblike poselitve: pristanišče, opekarna, razkošna mestna hiša, kamnolom, sledovi zemljiške razdelitve in drugo. S tem želimo pokazati, da ostanki rimske poselitve na območju Slovenije zajemajo širok spekter življenja v pokrajini in izkoriščanja naravnih danosti.

Pokazati želimo tudi, da je sodobna slovenska arheologija usmerjena ter zna in zmore izpeljati, zelo raznolik obseg raziskav. Zanje uporablja različna orodja, od terenskih pregledov in »klasičnih« arheoloških izkopavanj do interpretacije aerofotografij.

Na koncu navajamo preliminarno literaturo, iz katere smo črpali podatke, saj večina najdišč še ni objavljena. Pri nekaterih najdiščih, ki so bila raziskovana že v preteklosti, navajamo tudi starejšo literaturo ali pa opozarjamo na publikacije, ki so tik pred izidom.

ZEMLJEVID - NAJDIŠČA

Območje današnje Slovenije in okoliških pokrajin v rimskem času: mesta in cestna mreža. Lokacije novjših arheoloških najdišč iz rimskega obdobja so označena z modrimi krogi.

(Zemljevid izrisal: dr. Anton Polšak, vir osnove (ozadja): ArcGIS in predloga ZRC SAZU Inštituta za arheologijo iz knjige Zakladi tisočletij, str. 194.)

PRISTANIŠČE FIZINE PRI PORTOROŽU

Območje Fizin pri Portorožu leži na zelo pomembnem območju, kjer so se v preteklosti sekale številne morske in kopenske poti. Najdišče se nahaja pod morjem in na obali med Portorožem in Piranom, v bližini nekdanjih skladišč soli ter severno od ceste Portorož–Piran. Fizine oziroma naselbina *Ad Figulinas* je rimska kolonizacija skupaj s preostalim delom današnje slovenske obale in Istre doživela v 1. stoletju pr. n. št. Vse do propada v 6. stoletju je bila zaradi svoje lege na lokaciji, zavarovani pred vetrom, odlično pristanišče.

Fizine so bile arheološko raziskovane že v preteklih desetletjih. Prejšnje raziskave so pokazale, da gre za ostanke antične ribogojnice s pristaniščem za manjša plovila. Nove raziskave je leta 2018 ob gradnji akvatorija Fakultete za pomorstvo in promet UL pod

Zračni posnetek ostankov rimskega pristaniškega objekta v Fizinah pri Portorožu: ostanki pomolov z bazenoma. (Foto: dr. Andrej Gaspari, arheolog.)

vodstvom Zavoda za Podvodno Arheologijo izvajal Podvodni Arheološki Konzorcij.

Že predhodna sondiranja aprila 2018 so dala zanimive rezultate, pri čemer izstopa najdba meter in pol dolgega ostanka lesenega jambora. S pomočjo radiokarbonskega datiranja je bil umeščen v konec 3. oziroma v 4. stoletje, čas, ki pomeni vrhunec pristaniške naselbine *Ad Figulinas*. Jambor ni bil odkrit v prvotnem kontekstu, saj je bil kasneje

preuporabljen kot eden izmed kolov, na katere so bila privezana plovila. Za današnje slovensko obalo značilno muljasto dno plovilom namreč ni dopuščalo sidranja s sidrom, zato so jih ob obali morali privezovati na kole, zabite v morsko dno. Izkopavanja, ki so sondiranjem sledila konec leta 2018, so razkrila še dva kola za privezovanje plovil. Raziskave so poleg preostalega odkrile še skoraj v celoti ohranjeno, iz severne Afrike uvoženo amforo iz 4. stoletja ter rimske gradbene elemente za izdelavo obokanih stropov (it. *tubi fittili*), najverjetneje prav tako uvožene iz severne Afrike. Poleg omenjenih pa so bile odkrite še druge, za pristaniške kontekste značilne najdbe, in sicer večinoma v sedimentu na globini 0,8–1,1 m pod sedanjim morskim dnom.

CESTNA POSTAJA, UTRDBA: AJDOVŠČINA/FLUVIO FRIGIDO, CASTRA

Na pomembno preteklost Ajdovščine opominja že njeno ime, izpeljanka iz besede »ajd« v pomenu pogan, velikan. Naši slovanski predniki so torej ostanke mogočne antične postojanke pripisovali mitičnim bitjem.

Rimska Ajdovščina je bila v veliki meri arheološko raziskana v drugi polovici 20. stoletja. V rimskem času je tod najprej zrasla poštna in tovorna postaja z imenom *mansio Fluvio Frigido* (postaja pri Mrzli reki – Hublju oziroma Vipavi), zadnja ravninska postaja, preden se je začela cesta proti Emoni vzpenjati naprej na *Ad Pirum*, Hrušico. Pozneje je naselje dobilo ime Kastrum (*Castra*), torej Utrdbe, saj je postalo mogočna utrdba s stolpi v zaledju obrambne linije *Claustra Alpium Iuliarum*.

V letih 2017–2019 so na območju Prešernove ulice in Lavričevega trga potekale arheološke raziskave, ki jih je opravila ekipa arheologov Magelan skupine d.o.o. Nove raziskave na Prešernovi ulici so zunaj nekdanjega obzidja odkrile 2 m globok in 6 m širok obrambni jarek, ki je potekal vzporedno z obzidjem in je bil od njega oddaljen 8 m. Ohranil se je tudi del obzidja, in sicer 3,4 m širok temelj iz večjih lomljencev, ki se je naslanjal na pravokotni temelj stolpa št. 12, ter pohodna površina med obzidjem in jarkom.

Prav tako na Prešernovi ulici, vendar znotraj obzidja, je bil odkrit del stavbe s termami, ki je bil v enem delu raziskan že leta 1984. Tokrat je bilo raziskanih vsaj devet prostorov

v stavbi, ki je bila v svojem osrednjem delu bivanjska, na vzhodnem delu pa je imela prostor z apsidno in vodotesen estrih, kar kaže na manjše terme. Stavba je bila tekom svojega obstoja vsaj enkrat prezidana.

Na Lavričevem trgu je bil odkrit del atrijske hiše, in sicer 13 prostorov, ki so bili večkrat popravljani in prezidavani. V eni teh prezidav je imela ta stavba monumentalni vhod, veliko notranje dvorišče ter stebrišči na južni in severni strani. Glede na osrednjo lego te stavbe znotraj utrdbे Castra, številne drobne najdbe vojaškega značaja, velikost in obliko stavbe ter lego ob cesti izkopavalci domnevajo, da je bila ta stavba sedež vojaškega poveljništva, upravni center oziroma principij (*principia*).

Rimska cesta iz prodnatih tlakovanj je potekala med objektoma 2 in 3, med Prešernovo cesto in Lavričevim trgom. Bila je vsaj trikrat obnovljena, kar kaže na dolgotrajno uporabo. Raziskanih je bilo tudi osem odsekov rimske kanalizacije.

Pri arheoloških raziskavah so odkrili številno keramično gradivo, ki ga izkopavalci postavljajo v čas od 1. do začetka 5. stoletja, največ pa ga je iz druge polovice 3. in 4. stoletja. Večina gradiva je bila uvožena iz Italije, območja Sredozemlja ter vzhodnih in afriških provinc. Poleg novcev so bili odkriti številni bronasti in železni predmeti iz 3. in 4. stoletja, ki so bili del vojaške opreme oziroma vojaške noše.

VOJAŠKI TABOR: ULAKA NAD STARIM TRGOM PRI LOŽU

Ekipa Narodnega muzeja Slovenije je na Ulaki nad Starim trgom pri Ložu leta 2017 odkrila obrambni nasip rimskega vojaškega tabora. Nasip je bil najbolje prepoznaven na jugovzhodnem vznožju in zahodnem pobočju vzpetine. Našli so tudi številne predmete, povezane z rimsko vojsko: kopje, katapultne izstrelke, puščične osti, sulični kopiti in žebličke vojaških obuval. Izkopavalci menijo, da zgostitev vojaških najdb pred nasipom kaže, da je bilo najdišče tudi prizorišče vojaškega spopada, ki se je morda zgodil v času Oktavijanove vojne v Iliriku ali še prej, v obdobju Cezarjeve prokonzulske službe v obeh Galijah in Iliriku.

VISOKOGORSKA POSTOJANKA: POLJANICA NA ZADNJEM VOGLU

V letih 2016–2018 je Arheoalpe, zavod za kulturo, izobraževanje in turizem Bohinj v sodelovanju z Inštitutom za arheologijo ZRC SAZU in sodelavci izpeljal arheološke raziskave na visokogorskem najdišču na planini Poljanica na Zadnjem Voglu. Arheološke raziskave v visokogorju v slovenskem prostoru že nekaj časa niso več novost, so pa logistično zahtevnejše, vremenske razmere so ekstremnejše in se hitro spreminjajo, zato je pri takih raziskavah nujna izkušena ekipa.

Odkriti so bili temelji koč, med njimi pa ostanki keramike in sponka, ki spada v rimski čas, na konec 1. in v 2. stoletje. Iz rimskega časa so tudi bližnja najdišča Kal in Dolga Planja. V poznoantičnem času pa so si prebivalci dolinskih vasi na mnogih visokogorskih planinah z naravnimi travnatimi območji in rudnimi bogastvi, kakršno je tudi pogorje Vogla, postavljali sezonska bivališča, saj so tam pasli in rudarili. Na Poljanici so bili odkriti tudi ostanki stavbe z ognjiščem iz tega obdobja.

Ajdovščina, eden od stolpov z delom obzidja. (©Octopus.) Pridobljeno s https://sl.wikipedia.org/wiki/Slika:Castra_Ad_Fluvium_Frigidum_1756.JPG.

KAMNOLOM: PODPEČ PRI LJUBLJANI

Na območju domnevanega rimskega kamnoloma pri Podpeči (širše območje današnjega kamnoloma) so bile leta 2016 opravljene predhodne arheološke raziskave Oddelka za arheologijo Filozofske fakultete.

Podpeč je majhno naselje ob vznožju hriba Sv. Ane (482 m). Leži na južnem robu Ljubljanskega barja na desnem bregu Ljubljanice, približno 14 km jugozahodno od Ljubljane. Na tem mestu so verjetno prvi lomili kamen Rimljani v zgodnjem 1. stoletju. Kamnolom kakovostnega črnega do sivega apnenca (iz geološkega obdobja spodnja jura) je postal glavni vir kamna za novo kolonijo Emono (Ljubljana) od njene izgradnje naprej.

V 20. stoletju je bil podpeški kamnolom vir priljubljenega dekorativnega kamna, ki ga je arhitekt Jože Plečnik uporabil v svojih številnih arhitekturah. Danes je kamnolom last podjetja Mineral, vendar ni aktiven; izkoriščanje kamnoloma je bilo ustavljeno leta 1973.

O rimskem pridobivanju kamna v Podpeči do arheoloških raziskav v zadnjih letih nismo imeli nobenega neposrednega dokaza. Hipoteza, da so Rimljani izkoriščali podpeški kamnolom, temelji na dejstvu, da ima kamnina, uporabljena za zidove, stebre in nagrobne spomenike v Emoni, enake specifične značilnosti (barva, prisotnost fosilov in podobno) kot tista, identificirana v Podpeči, pa tudi na dejstvu, da v okolici ni nobenega drugega pomembnejšega izdanka tovrstnih apnencev.

Nadaljevanje raziskav leta 2017 je razkrilo odlomke rimskih amfor in keramičnih posod ter zid rimske stavbe.

Ostanki strešnika (tegula) z odtisom pasje tačke. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

OPEKARNA: BREZOVICA PRI LJUBLJANI

Leta 2019 je ekipa podjetja Avgusta d.o.o. na Brezovici pri Ljubljani, med avtocesto in regionalno cesto Ljubljana–Vrhnika, na travniku, imenovanem Na Cegunci, izvedla arheološka izkopavanja. Na veliki površini (1428,5 m²) so bili odkriti ostanki obsežnega opekarskega obrata. Odkrite so bile velike količine opeke, jame za kole in tramove vsaj treh različno velikih objektov. Poleg tega so izkopavalci našli nekaj večjih pravokotnih vkopov v glineno podlago, ki so jih prepoznali kot glinokope. Največji glinokop je v premeru meril 11 m, glino pa so kopali do globine 2,20 m.

Tik ob glinokopu sta bili odkriti tudi dve manjši, delno ohranjeni peči okroglega tlorisa. Glede na velikost peči izkopavalci sklepajo, da nista bili namenjeni žganju opeke. V eni se je ohranil še 47 cm visok osrednji stebriček iz šestih pravokotnih opek, medtem ko so drugo po opustitvi zapolnili z večjo količino močno prežganih korcev.

Glavnino najdb na najdišču predstavljajo odlomki rimske opeke različnih oblik in namembnosti v skupni teži nekaj več kot 5500 kg. Čeprav so opeke razlomljene, je moč prepoznati osnovne tipe: strešnike oz. tegule, korce oz. imbrekse ter zidake različnih velikosti. Opeka ni bila žigosana, tu pa tam se pojavljajo le odtisi živalskih nog (ptič, prašič, pes) ter sledovi s prsti ali nekim predmetom v mehko glino zarisanih krogov ali polkrogov. Delovanje opekarnice izkopavalci preliminarno uvrščajo v prva tri stoletja našega štetja.

Pogled na izkopno polje in največji glinokop. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

Ostanki okrogle peči z osrednjim stebričkom, zgrajenim iz pravokotnih opek. (Foto: Avgusta d. o. o. (zanj Ines Klokočovnik), hrani: Avgusta d. o. o.)

POKOPALIŠČE: LJUBLJANA/EMONA, GOSPOSVETSKA CESTA

Rimljani so svojo kolonijo Julijo Emono gradili v prvem desetletju 1. stoletja. Glede na napisni kamen, odkrit pred skoraj stoletjem, vemo, da je Emona v drugi polovici leta 14 ali v začetku leta 15 že stala in da sta v njej cesarja Avgust in Tiberij dala zgraditi neko večjo javno stavbo, morda obzidje s stolpi. V mesto so naselili koloniste iz severne Italije. Poznamo imena okoli 30 družin, naseljenih v Emono; od teh je kar 13 severnoitalskih, največ iz Padske nižine.

Emona je uspevala od 1. do začetka 5. stoletja. Imela je pravokoten tloris z osrednjim trgom, *forumom* in sistemom pravokotno križajočih se cest, med katerimi so bile stavbne površine. Pod cestami so v smeri zahod–vzhod tekle kloake, večji kanalizacijski kanali, ki so odvajali odpadno vodo v Ljubljano. Mesto je obdajalo obzidje s stolpi, delno pa tudi eden ali dva jarka, napolnjena z vodo. Poseljeni so bili tudi nekateri predeli zunaj obzidja; dobro je znana lončarska četrt za severnim obzidjem.

Ob severni, zahodni in vzhodni vpadnici v mesto – iz smeri Celeje, Akvileje in Nevioduna – so po rimski navadi zrasla grobišča. Predvsem severno grobišče je bilo v šestdesetih letih 20. stoletja temeljito raziskano, v obdobju zadnjih dveh desetletij pa je tu teklo več novih raziskav, od katerih so najbolj odmevna izkopavanja pod Gosposvetsko cesto.

Leta 2017 so na Gosposvetski cesti v Ljubljani pred napovedanimi gradbenimi posegi potekale arheološke raziskave Arheološkega raziskovalnega konzorcija za Ljubljano. Odkriti so bili številni ostanki novoveških cestišč in hiš, na območju med Kersnikovo ulico in Slovensko cesto pa tudi del obsežnega severnega pokopališča Emone. Na tem prostoru najdeno emonsko pokopališče je iz 4. stoletja in ga je moč povezati z emonsko krščansko skupnostjo. Grobovi so bili skeletni; do konca izkopavanj so jih našli več kot 350. V grobovih so našli tudi dele pokojnikove noše ali v grob pridanih predmetov. Poleg novcev, med katerimi prevladujejo kovi vladarjev iz 4. stoletja, se med pridatki v grobovih pojavljajo še deli poznorimske vojaške oziroma uradniške noše in nakit.

Znamenita skleda iz modrega stekla z grškim napisom »*Pij, da bi živel večno, veliko let!*«, odkrita na Gosposvetski cesti v Ljubljani. Skleda je na ogled na stalni razstavi Mestnega muzeja Ljubljana. (Foto: Andrej Peunik, Muzej in galerije mesta Ljubljane.)

Rekonstrukcija rimske poštna postaje *Ad publicanos*. (Risba: Andreja Peklar, vsebina: Ana Plestenjak, Janja Železnikar. Arhiv Medobčinskega muzeja Kamnik.)

Na skrajnem zahodnem in vzhodnem delu pokopališča so ležali najrevnejši pokojniki v preprostih grobnih jamah. Nekateri so bili pokopani v krstah, od katerih so se ohranili žebelji in koščki lesa. Najpremožnejšim je bil namenjen osrednji del pokopališča, na katerem so bili pokopani v sarkofagih in kamnitih skrinjah ter zidanih grobnicah. Slednje so bile praviloma namenjene pokopom več oseb oziroma so vanje pokopavali v daljšem časovnem obdobju. Nekatere grobnice so bile prekrite s kamnitimi elementi starejših grobov, med njimi tudi nagrobnik veterana 15. legije. Posamezne grobne parcele so bile med sabo zamejene z zidanimi grobnimi ograjami ter tlakovane z malto.

POŠTNA POSTAJA: BLAGOVICA

Srednjeveški preris poznorimskega zemljevida, imenovan *Tabula Peutingeriana*, omenja med Emono in Atransom poštno postajo *Ad publicanos*, ki so jo v preteklosti locirali v Lukovico, v Podpeč pri Lukovici in drugam z različno utemeljenimi domnevmi. Arheološke raziskave Arheološkega konzorcija, ki so leta 2013 potekale na trasi druge cevi plinovoda v Blagovici, so pokazale, da je na tej lokaciji v rimskem času stala naselbina, ki se je skozi čas spreminjala, popravljala, dograjevala. Izkopani so bili temelji oziroma ostanki stavb, ki so bile v 1. in 2. stoletju večinoma lesene (lahko je šlo za skladišča, shrambe ali hleve), počasi pa so leseno arhitekturo dopolnjevali z zidanimi strukturami, temelji in zidovi. Izkopavalci domnevajo, da je več poslopij imelo gospodarsko funkcijo, kot so ograde/hlevi, skladišča, kašča in podobno.

Veliko znakov kaže, da je bila ta naselbina poštna postaja *Ad publicanos*: naselbina je ležala ob glavni cesti med Italijo in Norikom, 20 milj od Emone; urbanistična zasnova se kljub okoljskim spremembam ni spreminjala, drobnega keramičnega gradiva je malo, objekti pa ustrezajo opisom rimskih poštnih postaj drugod. Te so bile po navadi nekoliko zunaj naselij ali pa celo povsem na samem. Sestavljal jih je sklop poslopij: od gospodarskih do skladišč, shramb za vozove, poslopij za cestno policijo in bivalnih stavb, ki so včasih vključevale še terme; slednjih na Blagovici ni bilo.

Rimska poštna postaja *Ad publicanos* na območju današnje Blagovice je živela od najkasneje 1. stoletja našega štetja (morda pa je nastala že nekoliko prej) do sredine 4. stoletja. Položaj naselbine pod pobočjem se je večkrat izkazal kot problematičen. Zaradi velike vodonosnosti pobočja nad najdiščem so ob večjih deževjih nastajali hudourniki,

ki so si do regulacije v 20. stoletju pot v dolino utirali po površju in s seboj prenašali zemljino. Hudourniški potoki in plazovi so rimsko naselbino večkrat v posameznih delih prekrili z zemljo in peskom, zato so jo morali popravljati, dograjevati, utrjevati zidove, a vselej upoštevali prvotno urbanistično zasnovo. Največji razcvet je naselbina doživela v 3. stoletju. V 2. stoletju je na vzhodnem delu naselbine nastalo tudi pokopališče. Presenetljivo dobro se je ohranila grobnica, verjetno nekega pomembnega, v kateri je bil kot popotnica in grobni pridatek pridan steklen servis iz svetlozelene in modrega stekla, redkost pri nas, po količini in sestavi steklenih izdelkov.

MESTNA VILA: CELJE/CELEIA

Rimska Celeja je dobila mestne pravice v času vladavine cesarja Klavdija (41–54), kot *municipium Claudia Celeia*. Bila je bogato in gosto naseljeno mesto; ocenjuje se, da je imela v času največjega razcveta, v 2. stoletju, od 12.000 do 15.000 prebivalcev. Mesto je imelo obzidje s stolpi, široke trge in ulice, razkošne mestne vile. Celeja je znana po številnih marmornih kipih in delih arhitekture.

Od leta 2016 do vključno 2018 so potekale v Celju arheološke raziskave ekipe Pokrajinskega muzeja Celje, vezane na obnovo infrastrukture in tlakov na Muzejskem trgu in na bližnji ulici Na okopih. Proti pričakovanjem so se Na okopih, za Staro grofijo, že takoj po odstranitvi obstoječega tlakovanja pokazali temelji poznorimske vile z opečnatim mozaičnim tlakovanjem, medtem ko so bile pred Staro grofijo odkrite ruševine rimskih objektov ter cestišče s kloako iz 3. in 4. stoletja. Temelji vile iz 3. stoletja so močno poškodovani zidove bogate, s stenski in stropni poslikavi opremljene vile iz 1. stoletja. Stenske poslikave so se ohranile na zidovih do enega metra višine, medtem ko so bili odlomki iz zgornjih delov zidov in iz stropa najdeni v ruševinah objekta.

Glede na kakovost izdelave, uporabljeno motiviko ter ohranjenost gre za odkritje izjemnega pomena: stenske poslikave iz 1. stoletja, ohranjene na zidovih v primarni legi. Zato je vzporedno z arheološkim izkopom potekala izgradnja razstavišča za poslikave, v katerega se bo dostopalo iz lapidarija v kletnih prostorih Stare grofije. Še posebej izjemna je velika in dobro ohranjena stropna poslikava, ki je izdelana zelo kakovostno in poslikana, na njej upodobljeni motivi pa razkrivajo povezave z grško-rimsko mitologijo in literaturo.

Ostanki vile oz. domusa na najdišču Na okopih, za Staro grofijo v Celju. Viden je del zasebne kopalnice in hodnik, tudi prostori z opečnatim tlakom (mozaikom) najverjetneje niso bili bivalni. Žal pa je raziskan premajhen del vile oz. domusa, da bi lahko najdbe natančno interpretirali. Dokumentirana je le zadnja ohranjena faza domusa, ki ni do konca raziskan, plasti segajo vsaj še 3,5 m v globino. (Vir: Arhiv Pokrajinskega muzeja Celje.)

SVETIŠČE: LOŽNICA PRI CELJU

Leta 2018 so v kraju Ložnica pri Celju potekale intenzivne arheološke raziskave izvajalca Primož Stergar s. p. na območju, kjer je predvidena gradnja desetih enodružinskih stanovanjskih hiš in pripadajoče infrastrukture. Odkriti so bili ostanki monumentalne grobne arhitekture in ostaline zgodnje rimskodobnega (keltskega?) svetišča.

Ostanki grobne arhitekture so temelji baz spomenikov ter temelji večjega, približno 17 x 18 m v tlorisu, ki je bil odkrit in delno raziskan v okviru dveh različnih arheoloških raziskovalnih posegov. Večina odkritega objekta se nahaja pod današnjo lokalno cesto Lava–Medlog. Na skrajnem zahodnem delu območja predvidene gradnje so bili odkriti ostanki pravokotnega objekta, obdanega z obodnim zidom, za katerega izkopavalci domnevajo, da je zgodnjерimsko (keltsko?) svetišče obhodnega tipa.

T. i. Orfejev spomenik je najbolj znan rimski spomenik na Ptuju. Gre za skoraj 5 m visok nagrobnik enega od županov Petovione v 2. stoletju, Marka Valerija Vera. (© Mihael Grmek). Pridobljeno s https://en.wikipedia.org/wiki/Ptuj#/media/File:Ptuj_-_Orfejev_spomenik_1.jpg.

POKOPALIŠČE: PTUJ/POETOVIO, HAJDINA

Rimsko mesto Petoviona je ležalo na širšem območju današnjega Ptuja. V začetku 1. stoletja našega štetja je bil tu postavljen vojaški tabor, v katerem je bila nastanjena Osmo Avgustova legija, potem pa še Trinajsta dvojna legija. Tabor je bil kasneje opuščen in v začetku 2. stoletja, v času vladanja cesarja Trajana, je bila ustanovljena kolonija *Ulpia Traiana Poetovio*. Poetoviona se je kmalu razvila v pomembno upravno in trgovsko središče, saj se je razvila ob pomembnem križišču poti. Ostanke rimske poselitve ležijo na obeh bregovih Drave in se raztezajo do 3,5 km daleč od reke. Mesto s forumom in drugimi javnimi stavbami je razvilo več četrti. Zunaj mesta so se širila obsežna pokopališča.

Leta 2017 je na Zgornji Hajdini pri Ptujju podjetje PJP d. o. o. opravilo arheološka izkopavanja, ki so dopolnila védenje o zahodnem poetovionskem grobišču na območju Hajdine. Raziskave so potekale na nepozidanih parcelah ob glavni cesti skozi Zgornjo Hajdino. Raziskanih je bilo 137 žganih rimskih grobov. Grobovi so večinoma ovalno kvadratne oblike, odkrit je bil en pokop v amfori. Žare so praviloma lončene, samo ena je bila steklena. Za rimske grobove, odkrite na najdišču, so značilni številni in različni pridatki, kot so lončene posode (lonci, vrči, krožniki, skodele, oljenke, amfore, kadilnice), kovinski predmeti (nakit, toaletni pribor, orožje, novc), stekleni predmeti (balzamariji, posoda) ter koščeni predmeti (igle). Vse gradivo je iz časa od 1. do 4. stoletja.

VAS: IŽIŠČE V IVANCIH

Arheološka zaščitna izkopavanja Pomurskega muzeja Murska Sobota na najdišču Ižišče v Ivancih so zaradi izgradnje kablovoda potekala leta 2016. Na temelju raziskav iz leta 1978 je bilo znano, da je to območje naselbine iz časa od konca 1. do prve polovice 3. stoletja.

Izkopavanja v letu 2016 sledov zidanih objektov niso odkrila, ostanke glinenega ometa pa kažejo na preprosto, najverjetneje leseno gradnjo. Pri izkopavanjih so bili odkriti tudi trije grobovi, od katerih je bil en žgan grob iz rimskega obdobja, odkrit na zahodnem delu izkopa, daleč od naselbinskih ostalin. Glede na vijček za tkanje volne, odkrit v njem, je verjetno pripadal ženski. Grob je bil radiokarbonsko datiran, in sicer v čas od 1. do prve polovice 2. stoletja.

ZEMLJIŠKA RAZDELITEV: PREKMURJE

Rimljani so del svojih ozemelj delili v parcele, ki so jih dodeljevali svojim prebivalcem, po navadi – vendar ne vedno – naseljencem v nove kolonije. Najpogosteje uporabljena oblika zemljiške razdelitve je bila delitev zemlje v centurije, kvadrate, velike 20 x 20 rimskih *actusov*, kar ustreza 710,40 m x 710,40 m. Meje teh enot so označevali bodisi s kamnitimi zidovi (na primer v Istri) bodisi z jarki in mejnimi cestami.

Rimska centuriacija je stoletja po propadu rimske države ostala zapisana v pokrajini in je neke boljše, neke slabše vidna, neke pa jo je sodobna raba prostora, predvsem

urbanizacija, povsem prekrila. Strokovnjaki Centra za preventivno arheologijo so pregledali in interpretirali šest serij digitalnih ortofoto posnetkov cikličnih snemanj iz zraka območja Pomurja ter na delu tega območja uporabili še posnetke zračnega laserskega skeniranja. Na več kot dvajsetih lokacijah so odkrili sledove rimske centuriacije, torej zemljiške razdelitve na centurije. Na posnetkih iz zraka je dobro vidna, saj se je ohranila kot serija jarkov, gomil in cest. Posebej jasno je rimska zemljiška razdelitev vidna v okolici Veščice, Ivanjcev in Bakovskih Muzeg.

Rekonstruirana mreža rimskodobne zemljiške razdelitve (centuriacije) na mozaiku današnjih polj. V sredini je Murska Sobota. (Vir: Gašper Rutar, Javni zavod RS za varstvo kulturne dediščine.)

LITERATURA

Fizine:

Fras, M. in Stehlikova, J. (2019). Portorož pomol ULFPP. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 14.

Gaspari, A., Vidrih Perko, V., Štrajhar, M. in Lazar, I. (2007). Antični pristaniški kompleks v Fizinah pri Portorožu – zaščitne raziskave leta 1998. *Arheološki vestnik* 58, str. 167–218.

Ajdovščina:

Rozman, L., Urek, M. in Kovačič, A. (2019). Ajdovščina (arheološko najdišče Castra) – nove raziskave. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 50.

Urek, M. in Kovačič, A. (2020). *Fluvio Frigido, Castra – Ajdovščina. Raziskave 2017–2019*. V: *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru* (Gaspari, A., Horvat, J. in Lazar, I. (ur.)), Ljubljana: Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 40, str. 47–59.

Ulaka:

Laharnar, B. in Ložič, E., Kusetič, J. (2018). Ulaka nad Starim trgom pri Ložu. Rimski tabor in sledovi vojaškega spopada. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 34.

Poljanica:

Ogrin, M. (2018). Poljanica na Zadnjem Voglu. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 47.

Ogrin, M. (2019). Poljanica na Zadnjem Voglu. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 39.

Ogrin, M. (2018). Najstarejše postojanke v Vzhodnih Julijskih Alpah. V: *Triglav 240*. Ljubljana: Založba ZRC, str. 39–47.

Podpeč:

Djurič, B., Gale, L., Ložič, E., Kovačič, N. in Okršlar, Š. (2018). Podpeč pri Ljubljani – kamnolom, EŠD 12509; sondiranje. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 14–15.

Brezovica:

Klokočevnik, I. (2020). Arheološko izkopavanje rimskodobnega opekarskega obrata na Brezovici pri Ljubljani. V: *Arheologija v letu 2019, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 32.

Ljubljana:

Horvat, M., Gaspari, A., Fras, M. in Masaryk, R. (2018). 17-0313 Gosposvetska cesta. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 23.

Blagovica:

Železnikar, J. in Plestenjak, A. (2020). Locirana poštna postaja Ad Publicanos. V: *Arheologija v letu 2019, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 52.

Plestenjak, A. (2020) Blagovica. V: *Manjša rimska naselja na slovenskem prostoru* (Gaspari, A., Horvat, J. in Lazar, I. (ur.)), Ljubljana: Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 40, 231–247.

Celje:

Krajšek, J., Bausovac, M. in Praprotnik, T. (2018). Arheološke raziskave na Muzejskem trgu v Celju. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 32.

Bausovac, M. (2019). Arheološki izkop na območju povezovalnih hodnikov za novo razstavišče na Muzejskem trgu v Celju. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 6–7.

Krajšek, J. (2019). Muzejski trg v Celju – prezentacija rimske vile. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 29.

Bausovac, M. in Krajšek, J. (2020). *Municipium Claudium Celeia*. Celje: Pokrajinski muzej.

Ložnica:

Stergar, P. in Žižek, R. (2019). Ložnica pri Celju – arheološke raziskave v letu 2018. V: *Arheologija v letu 2018, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 53.

Ptuj:

Ciglar, I. in Vinder, J. (2018). Arheološko izkopavanje rimskodobnega grobišča na Hajdini. V: *Arheologija v letu 2017, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 11.

Istenič, J. (1999). *Poetovio zahodna grobišča I: Grobne celote iz Deželnega muzeja Joanneuma v Gradcu*. Katalogi in monografije. Ljubljana: Narodni muzej.

Horvat, J. in Dolenc Vičič, A. (2020). Uvod. V: *Arheološka najdišča Ptuja. Panorama* (Horvat, J., Mušič, B., Dolenc Vičič, A. in Ragolič, A. (2020), Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 41.

Ižišče:

Kerman, B. (2017). Arheološka izkopavanja rimskega naselja na Ižišču v Ivancih. V: *Arheologija v letu 2016, dediščina za javnost*. Ljubljana: Slovensko arheološko društvo, str. 17–18.

Šavel, I. (1978). Antično naselje v Ivancih. Arheološki vestnik 29, str. 290–317.

Zemljiška razdelitev:

Rutar, G. (2018). Rimskodobna zemljiška razdelitev v Prekmurju. V: *Nova odkritja med Alpami in Črnim morjem. Rezultati raziskav rimskodobnih najdišč v obdobju med leti 2005 in 2015. Zbornik 1. mednarodnega arheološkega simpozija, Ptuj, 8. in 9. oktober 2015*, str. 245–252.